

та сж по-обширни, а на втория по-ограничени и тази разлика, че сж много разтегливи по „философски“.

Но да се повърнем на въпроса. Теорията на Гумпловичъ приема силата на определено число хора за решаващъ факторъ, за развитието на историята.

Слабостта на г-нъ проф. Гумпловичъ е тази, че не дава обяснение за произхода на самата сила, отъ къде е, какъ е произлѣзла.

Г-нъ проф. Гумпловичъ приема силата само като даденостъ като нѣщо първично или еманация на друга нѣкоя сила, а не като производна — резултатъ на конкретна историческа епоха, отъ икономиката. . . . Така приета силата личи, че е дадена отъ нѣкое привидение, отъ духъ и което нѣщо опредѣля теорията на г-нъ проф. Гумпловичъ като чисто идеалистично учение, което нѣма абсолютно нищо общо съ материализма, а най-вече съ икономическия материализъмъ.

Сега ще премина къмъ петтѣ тълкувания на г-нъ проф. Михалчевъ и ще се опитамъ да опредѣля мѣстото имъ въ дветѣ основни тълкувания на историята: идеалистично и материалистично, като се направи анализъ на всѣко едно отъ тѣхъ.

За броятъ на тълкуванията отъ самото начало се казва, че той е произволенъ и случаенъ. Петтѣ тълкувания не могатъ да бждатъ основни, а варианти. Защо взети като основни, тѣ губятъ научната си стойностъ, придобиватъ закостелъ видъ — като чели сж дадени отъ нѣкого.

Г-нъ проф. Михалчевъ грѣши като опредѣля тия петъ тълкувания за основни, като нѣща дадени изведнажъ. Тѣ излизатъ, че сж откъснати отъ живата историческа действителностъ, не сж резултатъ на конкретни исторически епохи, т. е. тѣ сж надъ времето, независими отъ него.

Едно отъ тълкуванията на историята г. проф. Михалчевъ приема метафизичното.

Самото опредѣление на тълкуванието метафизично — не отговаря на неговото съдържание. Това тълкуване на историята е най-старо, първото, съ което сж се опитвали дивитѣ и древни народи да обяснятъ историята. Бащата на историята Херодотъ е обяснявалъ историята на човѣчеството, всички събития, като резултатъ на свръхчовѣшки сили, божества. Но стана време, науката напредна, човѣшкиятъ разумъ се обогати. Наивниятъ начинъ на тълкувания на Херодота трѣбваше да отстъпи на по-вѣрно и реално тълкуване, а самото да отиде въ архивата на историята. Тоя начинъ на тълкуване на историята е отживѣлъ времето си.

Тоя методъ днесъ като научно тълкуване не съществува. То се само прилага и използва въ училищата. Никой историкъ въ днешната епоха не би се решилъ да изяснява историята, чрезъ това тълкуване. То е една отъ първитѣ варианти на идеалистичното тълкуване на историята и днесъ не може да се говори за нея.

Второто тълкуване на историята споредъ г-нъ проф. Михалчевъ е идеалистичното. Споредъ това тълкуване, историята е резултатъ на човѣшкия разумъ — на човѣшки личности. Опредѣлението на това тълкуване е погрѣшно. Идеалистичното тълкуване по съдържание е много по-обширно въ сравнение съ това, за което ни говори г-нъ проф. Михалчевъ.

Тълкуването на г-нъ проф. Михалчевъ е една варианта отъ идеалистичното тълкуване и то субективенъ идеализъмъ — вижъ схемата!

Повече за субективния идеализъмъ е безсмислено да се говори

Географичното тълкуване не е едно отдѣлно, основно тълкуване, а една варианта на материализма, която като такава е непосредствателно и погрѣшно.

Географското тълкуване е заченало своето историческо развитие отъ Древна Гърция, но научната и философската си формулировка е добила презъ XVIII вѣкъ отъ Монтескю въ книгата му „L'Esprit des lois“ и по-късно отъ неговия завършителъ Бокль — „Историята на английската цивилизация“. Географското тълкуване е отражение на материализма отъ XVIII, което се характеризира съ следното опредѣление дадено отъ самитѣ материалисти *quod in itelectu non fuerit in sensu*. Това значи, че всичко което притежаваме въ съзнанието си е резултатъ на външната срѣда. Колко то е погрѣшно знае всѣки. Заради грѣшкитѣ, които съдържа тоя материализъмъ отстъпи мѣстото си на новъ по-вѣренъ и ясенъ.

Биологичното пъкъ е варианта, доста неограничена и споредъ случаетъ бива материалистична, или идеалистична. Само взето то не е основно тълкуване, защото е непълно едностранично и невѣрно.

Това тълкуване засѣга въпроса за раситѣ. Дали народитѣ се дѣлятъ на висши и нисши раси. Вѣчно ли ще има висши и нисши раси, нѣма ли да се изравнятъ раситѣ помежду си въ духовнитѣ си качества. И най-после какъ се е стигнало до висши и нисши раси.

Никой и никога не може да отрече биологичнитѣ особености у хората. Не може и дума да става за сравнение между единъ европеецъ и единъ хутентотъ.

Ако има разлика помежду европееца и хутентота, то тя се обуславя само въ зависимостъ отъ икономиката — развитието на историческата практика. Ако нѣкой възрази, че самата икономика е резултатъ расовитѣ качества у народитѣ, то лесно може да се отговори на тоя простъ въпросъ. Великиятъ руски поетъ Пушкинъ е ималъ и негърска кървъ, но това не му е попрѣчило да стане великъ и учителъ на „чиститѣ европейски народи и раси“.

Г-нъ проф. Михалчевъ даде едно великолепно доказателство за икономиката, като факторъ за пораждање на духовнитѣ качества у единъ народъ съ примѣра за японския народъ.

Така това биологично тълкуване не може да съществува като основно, а като елементъ и проява на икономическото тълкуване на историята. (следва).

Писателятъ и всѣки културенъ работникъ у насъ е осжденъ въ голѣмата си бройка на нищета и на духовно осамотение. Липсва къмъ него топла грижа, липсва внимание и уважение, които той не само заслужава, но и има право да изисква, защото безъ него ние ще бждемъ нищо.

Проф. Златарева

Четете и разпространявайте
„ЛИТЕРАТУРЕНЪ КРИТИКЪ“

ИНСТИТУТЪ ЗА
ЛИТЕРАТУРА